

ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

DESIGNING THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR FUTURE INFORMATION TECHNOLOGY PROFESSIONALS' IMAGE FORMATION

У статті розкрито суть та наведено характеристики освітнього середовища закладів вищої освіти, в якому цілеспрямовано актуалізуються потенціал навчально-виховного (умови навчання з формування компонентів готовності до професійної діяльності), соціально-культурного (умови цілісного становлення моральної свідомості, духовності, соціальної спрямованості та полікультурності), інформаційно-комунікативного (організаційне, методичне, інформаційне забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього спеціаліста) середовища. Здійснено спробу обґрунтування основ проектування освітнього середовища щодо формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців як специфічного виду педагогічної діяльності, завдяки якій актуалізується професійно-виховний потенціал освітнього середовища. Запропоновано тематику змісту збагачення педагогічних ресурсів і можливостей освітнього середовища для забезпечення цілісності формування зовнішньої (аудіовізуальна, професійна), внутрішньої (внутрішня філософія, цінності, мотивація, духовність) і процесуальної (професійна, творча діяльність) складових частин професійного іміджу, що забезпечує підвищення рівня готовності до професійної діяльності майбутніх ІТ-фахівців. Наведено форми, методи роботи зі студентами за такими напрямками проектування освітнього середовища: академічний (інтерактивні методи під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, тренінгові заняття, презентації, ділові і ситуативні ігри), фундаментальний (спекурс «Імідж сучасного спеціаліста», науковий гурток «Проблеми сучасної психології»), методичний (SWOT-аналіз, SMART-технологія, рольові ігри, мозковий штурм, метод case-study, мотиваційний тренінг), професійний (комплекс тренінгів «Професійний імідж в соціально-психологічній службі», флеш-моб, груповий проєкт «Корпоративний імідж», презентації сучасних ІТ-компаній, Ярмарка вакансій, майстер-клас «Персональний бренд ІТ-фахівця» у відділі практики «Центр-Кар'єра»).

Ключові слова: професійний імідж, майбутній фахівець, освітнє середовище, навчально-виховне середовище, соціально-культурне середовище, інформаційно-кому-

нікативне середовище, проєкт, напрям проектування, форма, метод.

The paper reveals the essence and outlines the educational environment of institutions of higher education, which purposefully actualizes the potential of teaching and educational (educational environment in the formation of components of readiness for professional activity), socio-cultural (conditions of holistic formation of moral consciousness, spirituality, and cultural orientation), as well as informative-communicative (organizational, methodical, informational support with regard to professional and personal development of the future specialist) environments. An attempt was made to substantiate the basics of designing the educational environment to form the professional image of future IT-specialists as a specific type of pedagogical activity, through which the professional and educational potential of the learning environment is brought into focus. The thematic content of enriching the teaching resources and opportunities of the educational environment to provide the integrity of forming the external (audiovisual, professional), internal (internal philosophy, values, motivation, spirituality) and procedural (professional, creative activity) components of the professional image, which contributes to increasing the preparedness to practice the professional activity of future IT-specialists is suggested. Forms, methods of students' guidance in the following directions of educational environment design are presented: academic (interactive methods in the disciplines of social and humanitarian cycle, training sessions, presentations, business and situational games), fundamental (special course "Image of the Modern Specialist", students' scientific society "Problems of Modern Psychology"), methodical (SWOT-analysis, SMART-technology, role-playing games, brainstorming, case-study method, motivational training), professional (training complex "Professional Image" in the social and psychological service, flash mob, group project "Corporate Image", presentations of modern IT-companies, Job fair, master class "Personal Brand of the IT-Specialist" at the practice center "Center-Career").

Key words: professional image, future specialist, educational environment, teaching and educational environment, socio-cultural environment, information and communication environment, project, design direction, form, method.

УДК 37.013:378

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-2-20>

Митцева О.С.,

старший викладач кафедри філософії
Харківського національного
університету радіоелектроніки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

За умов реформування освіти спостерігається підвищений інтерес педагогічної спільноти до створення освітнього простору. Але феномен сучасного освітнього середовища закладу вищої освіти (сукупність умов цілеспрямованої взаємодії суб'єктів освіти, що забезпечують професійний розвиток фахівця завдяки комплексу засобів освітнього процесу) не відповідає вимогам практики, а

його потенціал щодо формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців потребує ґрунтовного наукового аналізу. Актуальність теми посилюється суперечностями, які виявлено під час аналізу наукової літератури і педагогічної практики та реалій формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Існує суперечність між потребою суспільства у конкурентоспроможних на ринку праці ІТ-фахівцях і недостатньою увагою до про-

ектування освітнього середовища, яке є рушійною силою узгодженості впливу на якість підготовки майбутніх ІТ-фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основи формування професійного іміджу досліджували багато вчених. Свої праці цій проблемі присвятили І. Альошина, О. Бекетова, Т. Білик, С. Болсун, В. Калюжний, Ф. Кузін (суть, структура професійного іміджу фахівця), В. Бондаренко, І. Володарська, Н. Гузій, В. Ісаченко, А. Морозов, В. Хороших, О. Чебикін (умови формування професійного іміджу викладачів закладів вищої освіти). Н. Баловсяк розриває зміст компетенцій [1], Л. Зубик розглядає умови їх формування у майбутніх бакалаврів з інформаційних технологій [4], Д. Корчевський обґрунтовує теоретико-методичні положення інтеграції змісту професійної підготовки ІТ-фахівців, І. Мендзєбровський говорить про зміст технічно-практичної підготовки для ІТ-індустрії [7]. Схожість наукових поглядів дослідників стосується компетенції, змісту освіти, структури самих знань, врахування міжпредметних зв'язків, що закладені у Національному стандарті України.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ґрунтуючись на наявних наукових розвідках з питань формування професійного іміджу у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), зазначимо, що проблема проектування освітнього середовища формування професійного іміджу майбутніх фахівців інформаційних технологій (ІТ-фахівців) не була предметом досліджень, попри важливу роль освітнього середовища у підготовці майбутніх сучасних спеціалістів ІТ-сфери.

Мета статті. На основі аналізу наукової літератури, практики підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій визначити напрями проектування освітнього середовища та розкрити зміст, форми формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців на кожному напрямі.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні професійний імідж розглядається як складний міжнауковий феномен, який передбачає створення образу конкретної професії, розвивається у процесі певної професійної діяльності та є фактором підвищення її ефективності. Проте сучасне суспільство висуває нові вимоги до ІТ-фахівця, його ролі в інформаційному просторі, що потребує розгляду освітнього середовища ЗВО, його впливу на формування професійного іміджу.

Проведений аналіз наукових джерел (Л. Зубик, І. Мендзєбровський, О. Ярошинська) дозволив розкрити потенціал освітнього середовища ЗВО у формуванні професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців [4; 7; 8]. Освітнє середовище ЗВО схарактеризоване як частина загального середовища, в якому цілеспрямовано актуалізується потенціал освіти, науки і практики щодо пристосування студентів до професійної підготовки,

професійно-особистісного розвитку, оволодіння інноваційною діяльністю і формування образу майбутнього ІТ-фахівця, детермінованого професійними характеристиками (професійний імідж). Освітнє середовище формування професійного іміджу ІТ-фахівця має такі основні характеристики: відкритість до інновацій у методичному забезпеченні, насиченість педагогічними ресурсами щодо збагачення іміджовими знаннями студентів, практична орієнтованість у формуванні складників професійного іміджу ІТ-фахівця, особистісна орієнтованість у професійному становленні, креативність у самостійній роботі майбутніх ІТ-фахівців.

У тлумачному словнику дефініцію проєкта (від лат. *Projectus* – кинутий уперед) представлено як план, задум, сукупність технічних документів, попередній текст документа, а проєктування – як складання проєкту [3]. У педагогічній літературі проєктування розглядається як механізм розвитку системи діяльності закладів освіти (В. Безрукова, І. Зязун) [2]. Проєктування розуміють як складну діяльність педагога щодо розробленості моделей дидактичних систем різного рівня складності і процесів їх здійснення (Р. Кузьмінов) [5], а також як конкретизацію мети, змісту, завдань навчання та планування методів, засобів, форм навчання (В. Лозова) [6, с. 214]. Попри широкий спектр тлумачень, спільною для всіх визначень є діяльність, яка відповідно до нашої проблеми дослідження спрямована на конструювання проєкту навчання як цілісної системи навчально-практичних занять, взаємопов'язаних за етапами освітнього процесу. Отже, проєктування освітнього середовища щодо формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців розуміємо як специфічний вид педагогічної діяльності, завдяки якій актуалізується професійно-виховний потенціал освітнього середовища та збагачуються педагогічні ресурси і можливості середовища для забезпечення цілісності формування зовнішньої (аудіовізуальна, професійна), внутрішньої (внутрішня філософія, цінності, мотивація, духовність) і процесуальної (професійна, творча діяльність) складових частин професійного іміджу, що забезпечує підвищення рівня готовності до професійної діяльності майбутніх ІТ-фахівців.

У дослідженні О. Ярошинської на основі предметного і соціально-суб'єктного структурування виокремлено такі компоненти освітнього середовища ЗВО: навчально-виховний (сукупність можливостей і умов навчання щодо формування компонентів готовності до професійної діяльності), соціально-культурний (сукупність соціально-культурних, освітніх умов, спрямованих на цілісне становлення моральної свідомості, духовності, соціальної спрямованості та полікультурності), інформаційно-комунікативний (системно організована сукупність інформаційного, організаційного,

методичного забезпечення, що сприяє розвитку інформаційно-навчальної взаємодії щодо професійно-особистісного розвитку майбутнього спеціаліста) [8, с. 18]. Також автором розроблено напрями проектування освітнього середовища (академічний, фундаментальний, методичний, навчально-професійний) [8, с. 21]. Змістове наповнення цих напрямів щодо навчально-виховного, соціально-культурного і інформаційно-комунікативного компонентів освітнього середовища представимо відповідно до проблеми нашого дослідження.

Оскільки освітнє середовище ЗВО є джерелом особистісного досвіду і проектує напрями професійного становлення, був розроблений та впроваджений в освітнє середовище Харківського національного університету радіоелектроніки (далі – ХНУРЕ), (м. Харків) комплекс заходів, спрямованих на формування професійного іміджу ІТ-фахівця. Так, академічний напрям складався із педагогічного супроводу студентів у пристосуванні до особливостей освітнього середовища (цикл соціально-гуманітарних дисциплін «Соціальна психологія та конфліктологія», «Соціологія та соціальні технології», «Психологія управління», «Психологія екстремальних відносин та ефективної адаптації», «Історія науки і техніки», «Основи права», «Етичні проблеми сучасного суспільства», «Інформаційне суспільство», «Політичні проблеми сучасного суспільства» спрямовано на розуміння студентами цілей, завдань вищої освіти для усвідомлення значення професії у суспільстві, мотивацію оволодіння основами професійної діяльності), що передбачало введення лекцій-конференцій, бінарних лекцій, дискусій, занять-зустрічей, екскурсій на виставки ІТ-технологій, застосування інтерактивних методів (мозковий штурм «Значення професії у світовому просторі», тренінгове заняття «Безконфліктна взаємодія», дискусія про соціальний статус ІТ-фахівця) та залучення студентів до свідомого пізнання основ професійного іміджу ІТ-фахівця (складання резюме ІТ-фахівця, проведення телефонної розмови з діловим партнером (замовником ІТ-проєкту) відповідно до особливостей іноземних та вітчизняних співрозмовників (написання тостів для ділового обіду та текст промови, яку доречно виконати на прийомі під час вільного спілкування, підготовка презентації «Сучасний дрес-код ІТ-фахівця», інтерв'ювання «Самопрезентація власних якостей як професіонала ІТ-технологій», ведення діалогу про життя, знаходження виходу із ситуацій із незапланованим виступом).

Фундаментальний напрям формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців передбачав розширення взаємодії суб'єктів освітнього середовища, ресурсного забезпечення освітнього середовища і розширення інформаційного поля щодо професійного іміджу ІТ-фахівця (командний пошук

інформації з застосуванням сайтів ІТ-компаній, ІТ-університетів, матеріалів ІТ-конференцій), пізнання основ іміджологічних знань завдяки введенню спецкурсу «Імідж сучасного спеціаліста» та студентського гуртка «Проблеми сучасної психології» і включення студентів у творчо-пошукову роботу (написання тез на науково-практичну конференцію, підготовка доповідей, участь у круглих столах, майстер-класах, підготовка та проведення мінітренінгів і часткова професійна діяльність). Використання в аудиторній роботі проблемної лекції, лекції-візуалізації, лекції-конференції, ділової та рольової гри, методу case-study, моделювання ситуацій, методу проєктів, психологічних тренінгів, методу портфоліо сприяло налагодженню міжпредметних зв'язків спецкурсу з фаховими дисциплінами ІТ-галузі для ефективного формування професійного іміджу майбутніми ІТ-фахівцями.

Оскільки формування професійного іміджу ІТ-фахівця передбачає методичне забезпечення, то методичний напрям як спеціально організоване цілеспрямоване формування мотиваційно-ціннісної сфери студентів має на меті творчий розвиток зовнішнього і внутрішнього іміджу ІТ-фахівця. Формами роботи у цьому напрямі були відвідування презентацій відомих ІТ-компаній, навчально-рольова гра «Контракт» для визначення мотивів, які сприяють змінам, результатам та відхиленню від умов контракту. Методичне забезпечення командної роботи студентів над створенням кейсів «Енерджайзер», «Апатія» для аналізу реальної мотиваційної проблеми в навчанні чи роботі сприяли формуванню стратегії створення необхідної мотивації у конкретного студента в конкретній ситуації. Проведення конкурсу ескізів плакатів «Реклама ІТ-компанії» підвищило рівень готовності до особистісних і соціальних викликів у цій сфері. У цьому напрямі було проведено мотиваційний тренінг з метою формування позитивної мотивації майбутніх ІТ-фахівців до самодіагностики, самокоучінгу та самоіміджування.

Проектування бажаного професійного іміджу передбачало створення особистісної концепції, яка містила формулювання імідж-цілей та імідж-стратегії, опис імідж-портрету (змістовної характеристики бажаного образу в професії ІТ-галузі), вибір засобів та каналів просування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця.

Проводилась методика SWOT-аналізу формування у майбутнього ІТ-фахівця професійного іміджу, яка сприяла визначенню у студентів потрібних рис і характеристик для подальшого самовдосконалення. Для ефективної роботи з формування професійного іміджу студенти враховували свої індивідуальні риси та якості, довгострокову мету кар'єри та характер майбутньої компанії, де мріяли працювати. Імідж-цілі повинні були відповідати SMART-технології і бути такими: S

(specific) – конкретними, M (measurable) – вимірюваними, A (achievable) – досягнутими, R (realistic) – реалістичними, T (timed) – структурованими в часі, завдяки чому можна досягти реальних змін професійного іміджу протягом конкретного терміну.

Професійний напрям формування професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців був спрямований на інтеграцію майбутніми ІТ-фахівцями теоретичних основ іміджологічних знань та практичних умінь, навичок та компетентностей, що уможливило формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього ІТ-фахівця, набуття таких професійних та особистісних якостей, які сприяють його цілісному позитивному іміджу. Це дозволило у професійній роботі бути і споживачем інформаційних технологій, і суб'єктом професійно-культурного розвитку.

Система спроектованих форм у цьому напрямі була побудована з урахуванням швидких змін в ІТ-галузі, вимог роботодавців, які постійно зростають та ускладнюються, і містила участь у тренінгах «Я і Справа», «Я та Інші», «Образ Я», «Стратегія ефективної комунікації», «Переговори», «Мистецтво успішного конфлікту», «Управління кар'єрою», участь у флешмобі «Логотип компанії», участь в імпровізованій пресконференції за фаховою та іміджевою тематикою, проходження співбесід та стажувань в ІТ-компаніях, проведення ділових переговорів з партнерами, виконання індивідуального проєкту «Особливості професійного іміджу ІТ-фахівця» (студенти визначались зі сферою майбутньої практичної діяльності конкретного профілю – програміста, тестувальника, вебдизайнера, аналітика, архітектора з програмного забезпечення тощо), участь у спільному груповому проєкті «Корпоративний імідж» (підготовка і презентація проєкту, його рецензування, доповнення, де відпрацьовувались навички ефективної групової взаємодії). Проєкт повинен включати такі складові частини корпоративного іміджу: назва компанії, логотип, місія, мініісторія, імідж засновника й / або основних керівників, імідж персоналу, імідж товару / послуги, імідж клієнта (споживача товару), внутрішній імідж організації, основними детермінантами якого є корпоративна культура компанії, її фірмовий стиль і соціально-психологічний клімат, візуальний імідж компанії, соціальний та бізнес-імідж компанії.

Для розвитку індивідуального стилю професійної діяльності розроблялося портфоліо майбутнього ІТ-фахівця на основі аналізу своїх особистісних та професійних якостей відповідно до вимог професії, власного досвіду роботи.

Висновки. Отже, встановлено, що освітнє середовище закладу вищої освіти складається з навчально-виховного, соціально-культурного та інформаційно-комунікативного середовища. Про-

ектування освітнього середовища розуміємо як специфічний вид педагогічної діяльності щодо збагачення педагогічних ресурсів для забезпечення цілісності формування зовнішньої, внутрішньої і процесуальної складових частин професійного іміджу майбутніх ІТ-фахівців. Проектування освітнього середовища передбачало комплекс заходів за такими напрямками: академічний (інтерактивні методи у вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу, тренінгові заняття, презентації, ділове спілкування, ситуативні ігри), фундаментальний (спекурс «Імідж сучасного спеціаліста», науковий гурток «Проблеми сучасної психології»), методичний (SWOT-аналіз, SMART-технологія, рольові ігри, мозковий штурм, метод case-study, мотиваційний тренінг), професійний (комплекс тренінгів «Професійний імідж» в соціально-психологічній службі ХНУРЕ, флешмоб, презентації, груповий проєкт «Корпоративний імідж», презентації сучасних ІТ-компаній, Ярмарка вакансій, майстер-клас «Персональний бренд ІТ-фахівця» у відділі практики «Центр-Кар'єра» ХНУРЕ).

Перспективами подальших наукових розвідок у напрямі формування професійного іміджу майбутнього ІТ-фахівця вважаємо побудову моделей його формування для успішної реалізації запропонованих напрямів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. № 5. С. 21–28.
2. Безрукова В. Проективная педагогика : учебник. Екатеринбург : Деловая кн., 1996. 344 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
4. Зубик Л. Формування професійних компетентностей майбутніх бакалаврів з інформаційних технологій у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2016. 342 с.
5. Кузьминов Р. Проектирование инновационных процессов в образовании: понятийно-терминологический аппарат. *Проектирование инновационных процессов в социокультурной и образовательной сферах* : материалы 5-й междунар. науч.-метод. конф., г. Сочи, 25 мая 2003 г. Ч. 1. Сочи, 2003. С. 61–62.
6. Лозова В., Троцко Г. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. Харків : ОВС, 2002. 400 с.
7. Мендзевровский И. Проблемы подготовки специалистов для IT-индустрии. *Менеджер по персоналу HR-Лига*. URL: <https://hrliga.com/index.php?module=profession&op=view&id=250> (дата обращения 29.07.2019).
8. Ярошинська О.О. Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 42 с.